

Френската революция е ключовото събитие на XVIII в. Затова и неговата култура е пречупена през призмата на това събитие. За мнозина от съвременниците на революцията тя е рожба на философията, т.е. негативна и разрушителна проява на критичния и отрицателен дух.

Във философията на XVIII в. се наблюдават радикални тенденции, чието главно съдържание е критиката на всички авторитети, а изходна точка и завършек е подкопаването на основите на първоизточника на всички други авторитети - религията и Църквата.

ФРЕНСКАТА РЕВОЛЮЦИЯ

И ХРИСТИЯНСТВОТО

Френската революция е ключовото събитие на XVIII в. Затова и културата на тази епоха е пречупена през неговата призма. За мнозина от съвременниците на революцията тя е рожба на философията, т.е. негативна и разрушителна проява на критичния и отрицателен дух. Във философията на XVIII в. се открояват радикални тенденции, чието главно съдържание е критиката на всички авторитети, а изходна точка и завършек е целта да се подкопаят основите на първоизточника на всички авторитети - религията и Църквата. Това е епоха не само на ра-

ционализъм и безверие, но и на множество религиозни лутания. Характерно е, че мислителите пренебрегват официалните църкви (Римокатолическата и протестантската). От друга страна, не само вярващите се отдалечават от Църквата, но и самата тя се оказва твърде закостеняла и откъсната, дори враждебна спрямо инакомислещите. Духовният застои на римокатолицизма, суеверията и злоупотребите, упорството, с което Църквата отстоява идеологическата система на стария режим, отварят дълбока пропаст между нея и новата култура. Заражда се различен

мироглед, който е чисто светски, нерелигиозен, безбожен, в чийто център стои не Бог, а човекът. Освен това възниква стремеж да се създаде една неконфесионална религия, плод на философския деизъм¹. Религията вече е държавно дело, а вероизповеданието е израз на задължителна лоялност. Църквата се превръща в държавно учреждение и духовенството става опора и съюзник на управляващата аристокрация.

¹ Учението, което признава съществуването на Бога като безлична първопричина на света. От гледището на деизма светът, след като е сътворен, е предоставен на действието на своите собствени закони. - Б. р.

През октомври 1790 г. в Лондон Е. Бърг издава книгата "Разсъждения за Френската революция". Според Бърг с нея се ражда "чудовище". Две неща той определя като "най-скандални" в това събитие - посягането върху собствеността и разпространението на атеизма. Някои от френските аристократи в емиграция, изненадани от народното недоволство, обясняват избухването на революцията с понятия от религията. Жозеф дьо Местър я определя като "бич на Бога", а Брюел търси смисъла ѝ в ролята на масоните. Тълкуването на дьо Местър е предназначено за римокатолическите среди и е всъщност зов за

ме - Монтескьо, Волтер, Русо, Дидро и др. Волтер като един от кумирите на Просвещението без колебание критикува Римокатолическата църква, срещу която издига лозунга: "Смажете гадината!" Русо идеализира родовообщинния строй като пример за "естественото състояние" на обществото. Подобно на Волтер той не стига до атеизъм, а остава на позициите на деизма, въпреки острите си критики срещу Римокатолическата църква.

Според тези ярки личности на науката промените във Франция могат да се осъществят само със съдействието и в рамките на държавата. До революцията от 1789 г. там господства системата на абсолютизма. При управлението на Луи XIV всички обществени институции изгубват възможността да ограничават действията на краля. Той има централна позиция в политическия живот на държавата и на него принадлежи цялата законодателна, съдебна и изпълнителна власт. Франция е абсолютна монархия, чийто владетел претендира, че получава своята власт от Бога. Всеки поданик е задъл-

революция се възприема като анти-колониален бунт, целящ да се установи федерално устройство, Английската - като път за въвеждане на конституционен модел и съсловен компромис, то Френската революция веднага след избухването си става политически идеал на тогавашните поколения в борбата им за унищожаване на стария режим.

До 1789 г. дори самата дума "свобода" се разбира повече като свобода за търговско-предприемаческа дейност и едва след революцията добива истинското си съдържание на свобода за отделната личност в сферата на политическата дейност. Идеята за равни права не съществува в социалната практика на Франция преди 1789 г. Всеки принадлежи към определено социално съсловие. Първото е духовенството, второто - аристокрацията, а третото включва останалата част от населението - търговците, занаятчиите и селяните.

През 1789 г. духовниците в страната са 100 хиляди души. Те са в упадък като брой и влияние. През 60-те години на XVIII в. йезуитите са изгонени и тяхната собственост е конфискувана, както в Австрия, Испания и Португалия. Но като съсловие духовенството запазва редица привилегии. Около 10% от земята е притежание на Църквата, която има право и на църковен данък от селскостопанската продукция. Държавата не облага с данъци собствеността на Църквата. Синове на аристократи заемат всички по-важни църковни длъжности и контролират имотите. По време на стария режим властта на Римокатолическата църква във Франция е доста силна. Има периоди, през които висшето духовенство оказва значително влияние над светската власт, особено по времето на крал Луи XIV. Стремешът на Църквата да участва в управлението на страната, привилегированото ѝ положение в обществото, нейните нескрити злоупотреби с авторитета и

Битката за Бастилията

покаяние с цел да се възстанови общественият ред във Франция и да се върне монархията. През 1799 г. абат Брюел издава в пет тома "Спомени за историята на якобинството". Той търси неговите корени в многобройните ереси, съществували през средните векове, и ги представя като оръжия на масонството. Разбира се, тези възгледи относно мястото на религията във Френската революция са твърде крайни и едностранчиви. Но няма да бъде пресилено, ако се каже, че през този период се преминава през атеизма, за да се стигне до чисто езичество.

Известни са антирелигиозните идеи на най-видните мислители от това вре-

жен да се подчинява безусловно на своя крал, а на несправедливостите да реагира само с "молитва и търпение". Но през XVIII в. цялата система е поставена на изпитание, защото се оказва, че следващите наследници на престола - Луи XV и Луи XVI - нямат блестящите държавнически качества на своя предшественик.

В общополитически аспект 80-те години на XVIII в. са време на повсеместни недоволства и сътресения. Кризата на стария режим става очевидна за всички. Стълкновения и бунтове има в Ирландия (1782-1784), Белгия (1787-1790), Холандия (1783-1787) и други страни. И ако Американската

Социалният бунт прераства във вакханлия, която го извежда не по пътя на демокрацията, а го връща назад към анархията и хаоса, свързан с кървави езически ритуали. След като се изразда, революцията преминава в своята противоположност - абсолютната власт на обявилия се за император Наполеон.

Самоубийството на Марат

огромните ѝ богатства предизвикват масово недоволство.

На свой ред второто съсловие също има силно влияние. След 1715 г. и особено след 1750 г. то получава значителна политическа власт. Кралските интенданتي и повечето от висшите постове в армията, Църквата и Парламента са заети само от аристократи. Техните привилегии изпъкват в сравнение с правата на третото съсловие. Един от важните елементи на задаващата се криза е конфликтът на интереси между консервативната аристокрация и укрепващите позиции си буржоазни кръгове. Както казва един от водачите на революцията Жорж

Дангон: "Старият режим ни докара до революцията." Това е една от главните идеи на епохата - борбата за изравняване на законните права на населението. Действително масовият народен протест във Франция има своите политически, социални и икономически причини, но те в никакъв случай не оправдават антихуманните средства за постигане на исканията.

Кулминацията настъпва през 1789 г., когато кралят свиква Генералните щати. Те не са заседавали от 1614 г. По традиция всяко съсловие има право на един глас и заседава отделно. Духовенството изненадващо подкрепя третото съсловие. В навечерието на изборите абат Сийес публикува брошурата си "Какво представлява третото съсловие?". Той превръща нежеланието на аристократите да участват в причина за революция. На 10 юни абатът кани всички делегати да се срещнат с представители на третото съсловие. Така се създава Учредителното събрание, което има за задача да изработи Конституция на страната. На 4 август 1789 г. Учредителното събрание отменя съсловните

привилегии, феодалните права и църковния десятък. На 26 август е приета "Декларация за правата на човека и гражданина". Страната вече е конституционна монархия.

Националното събрание нанася силен удар върху Римокатолическата църква. Забраняват се монашеските ордени, отменя се правото на Църквата да управлява своите имоти и се въвежда гражданско регистриране на браковете и погребенията. Свещениците стават държавни служители на годишна заплата. В края на 1790 г. от тях се иска да положат клетва за вярност към народа, за да се предотврати недоволството. Тези мерки са осъдени от папа

Пий VI, който става първият европейски суверен, противопоставил се на революцията. В отговор на папския протест следва не само ограничаване, но и унищожаване на Римокатолическата църква във Франция. Християнската религия се отменя. Църквите се затварят, а кръстовете, иконите и всички свещени предмети стават прицел на богохулство. Възпярява се религията на разума, символизирана от жена с леко поведение, която тържествено е внесена на колесница в парижката катедрала "Нотър Дам". Папа Пий VI е арестуван и след редица унижения умира във Франция през 1799 г.

Социалният бунт прераства във вакханалия, която го извежда от пътя на демокрацията и го връща назад към анархията и хаоса, свързани с кървави езически ритуали. Един от най-зловещите символи на революцията е гилотината, която сече глави толкова често, колкото на тълпата са нужни зрелища. Революционното мото е "Свобода, братство, равенство" - все християнски ценности, с които открито се злоупотребява в нехристиянска Франция. След като се изразда, революцията преминава в своята противоположност - абсолютната власт на обявилия се за император Наполеон.

Революцията от 1789 г. става модел и за редица други подобни бунтове в Русия, Китай, Камбоджа, Етиопия, които също така неизбежно се провалят. За техните организатори и последователи псалмопевецът пише преди 3000 години: "Рече безумец в сърцето си: "Няма Бог..." (Пс.13:1, СИ).

Архимандрит
Павел Стефанов

Доцент в Шуменския университет
"Еп. Константин Преславски"

